

Izobraževanje kot dialog: moralne in pedagoške izbire za svet, ki se spreminja

Majda Erlač

Osnovna šola Podlehnik

V vseh sferah družbenega življenja, v šolstvu pa tudi, smo v zadnjem obdobju priče številnim izzivom, ki v naših življenjih pogojujejo številne spremembe, na katere pogosto nimamo vpliva. Na nas vplivajo hitro naraščanje znanja in tehnologij, kar prinaša veliko količino vedno novih in novih informacij, ki jih moramo predelati. Izzivi informacijske družbe terjajo od vseh članov te družbe sposobnost hitrega prilagajanja na vseh področjih življenja; zamenjave več poklicev na človekovi življenjski in poklicni poti so stalnica, kar vse posledično vodi v vse večjo in večjo zahtevnost življenja, ki terja več znanja, spretnosti in pripravljenosti za njeno obvladovanje, zlasti še zaradi nenehnega prepletanja in povezovanja med različnimi deli družbe in njenimi posamezniki (Černe 2004).

Vse te spremembe se ob izzivih nenehnega potrjevanja dobrega dela, iskanja vedno novega, boljšega, nujno odražajo tudi na šolskem polju. Sodobna družba zato zahteva tudi sodobnega učitelja, visoko profesionalnega človeka, ki bo s svojim delom in zgledom bistveni dejavnik kakršnih koli, predvsem pozitivnih, sprememb v šoli in v družbi.

Kako pa doseči nivo visoke profesionalnosti strokovnih delavcev? Je učenje in/ali poučevanje profesija?

Ko smo se na naši šoli vključili v projekt Sofinanciranje profesionalnega usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju v letih od 2008 do 2011 v organizaciji Šole za ravnatelje, si, vsaj v začetku, teh vprašanj nismo zastavljali preveč vsebinsko. Sedaj, po zaključku projekta, pa smo tako članice razvojnega tima kot tudi strokovni delavci šole v svojih evalvacijskih zapisih izpostavili predvsem dejstvo, da je pot do visoke profesionalnosti pri lastnem učenju in/ali poučevanju težka, zahtevna, predvsem pa postopno dosegljiva in prepletena s poklicnimi hotenji strokovnih delavcev šole kot celote, ki predstavlja učečo se skupnost. Pri tem je nujno upoštevati tudi vizijo šole, v kateri smo zapisali: »Šola v svojih dejavnostih uresničuje cilje, da s kvalitetnim učnim procesom dosega dobre učne uspehe in gradi pozitivno samopodobo vseh udeležencev v učnem procesu ter pri tem razvija vsestransko razvito osebnost. Skrbi za dobre medsebojne odnose in ugled šole v okolici.«

Sodelovanje v projektu smo zastavili kot logično nadaljevanje vključitve v Mrežo učečih se šol 1, v kateri smo vsi sodelujoči strokovni delavci (vključno z ravnateljem) pridobili strokovno-teoretske podlage za razumevanje šole kot institucije, v kateri želimo izvesti postopek procesa izboljšav, ki bo dolgoročno vodil h kakovosti učeče se organizacije tako na ravni vodenja kot tudi na ravni poučevanja in sodelovanja z zainteresiranimi zunanjimi in notranjimi akterji.

Če bi želeli podrobno predstaviti svoje aktivnosti, bi presejali okvir tega članka, zato v naslednjem organigramu predstavljamo svoje dejavnosti, v okviru katerih smo organizirali šest delavnic za kolektiv.

V nadaljevanju izpostavljamo, po našem mnenju, zanimiv izdelek, ki je nastal kot rezultat dela v zgornjih aktivnostih in pri snovanju katerega smo bili vključeni

vsi strokovni delavci šole, vključno z ravnateljem in organizatorjem računalniških dejavnosti.

V okviru 1. delavnice smo se seznanili s projektom, z njegovimi cilji in s predvidenim potekom projekta. Sodelavcem smo predstavili:

- Listovnik kot temeljno načelo razvojnega načrtovanja profesionalnega razvoja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju in njegovo zgradbo. Poseben poudarek smo namenili refleksijam in njihovim zapisom, saj smo menili, da je zapis refleksij nekaj, česar ne obvladamo dovolj, prav tako pa do sedaj še nismo prakticirali namenskih zapisov lastnih opažanj, občutkov, doživetij, s katerimi smo se soočali ob posameznih dogodkih, ki so zaznamovali našo šolsko prakso.
- Evropski referenčni okvir, ki je nastal kot posledica Priporočila Evropskega parlamenta in Sveta Evropske unije (Evropski parlament in Svet Evropske unije 2006) o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje. Pri tem smo razložili, da so »ključne kompetence kompleksen sistem znanja, spretnosti, ravnanja in stališč, ki jih posameznik potrebuje za učinkovito vključenost v družbo, zaposlitev, nadaljnje učenje in za osebni razvoj; posameznik naj bi jih pridobil ob zaključku osnovnošolskega izobraževanja in so osnova za vseživljenjsko učenje (Wainert v Peklaj 2008).«

Glede na sestavo je razumeti ključno kompetenco triplastno (Peklaj 2008):

1. znanje (knowledge),
2. spretnosti, veščine (skills) in
3. naravnost, stališče, odnos (tudi drža) – ravnanje s svojim znanjem, odnos do pridobivanja znanja (attitude).

Slika 1 Kaj vse smo počeli?

Gre torej za odnos do sebe kot posameznika v procesu izobraževanja in za odnos do predmeta in predmetnosti.

Na tej točki se vzgoja in izobraževanje in njuna profesionalizacija približujeta Hargreavesu (Javornik Krečič 2008), ki vidi profesionalizacijo učiteljskega poklica in poučevanja kot posledico vse večjih pritiskov na učitelja v kompleksni družbi in pravi, da se ta proces mora nadaljevati. Po njegovem je najprimernejši odgovor učiteljev na te pritiske predvsem medsebojno sodelovanje učiteljev in razvijanje kolektivne odgovornosti.

Zaradi tega smo se odločili in v naslednjih mesecih znotraj strokovnih aktivov izdelali kompetenčne profile za posamezna predmetna področja, pri čemer smo izhajali iz skupnega referenčnega okvira. Tako je nastal interni dokument Kompetenčni okvir strokovnih delavcev šole Podlehnik, ki vsebuje:

1. temeljne kompetence šole
2. kompetence učitelja v slovenskem jeziku
3. kompetence ravnatelja
4. kompetence razrednika
5. kompetence učitelja razrednega pouka
6. kompetence učitelja podaljšanega bivanja
7. kompetence šolske svetovalne službe
8. kompetence za učitelja učencev s posebnimi potrebami
9. kompetence specialnega pedagoga
10. kompetence e-učitelja
11. kompetence e-ravnatelja
12. kompetence organizatorja računalniških dejavnosti
13. kompetence knjižničarja
14. generične kompetence družboslovja
15. specifične kompetence družboslovno – jezikovnih predmetov (za vsak predmet posebej)
16. generične kompetence naravoslovja
17. specifične kompetence naravoslovnih predmetov (za vsak predmet posebej)

Ves čas nastajanja dokumenta smo se zavedali nujnosti medsebojnega dialoga in sodelovanja, saj je vse, kar smo zapisali, brez pravega pomena, če tega ne bomo ves čas udejanjali v svoji praksi.

Kako torej doseči, da bosta po Delorsu (1996) »vzgoja in izobraževanje omogočila vsakemu človeku, da sam rešuje svoje probleme, oblikuje svoje odločitve in nosi svoje odgovornosti«?

Odgovor smo ponudili še s predstavitvijo zmožnosti/kompetenc dobrega učitelja. S pomočjo Predloga seznama zmožnosti/kompetenc dobrega učitelja (samooценjevalna lestvica) (Marentič Požarnik 2007) smo izbrali kompetenco sodelovanje z delovnim in družbenim okoljem kot zmožnost, za katero smo presodili, da jo bomo v naslednjih letih znotraj naše šole poglobljeno razvijali.

Ker ta kompetenca zajema sposobnosti

- učinkovitega komuniciranja z učitelji in drugimi delavci na šoli, vključno s timskim in projektnim delom;

Preglednica 1 Akcijski načrt za sodelovanje z delovnim in družbenim okoljem v šolskem letu 2010/2011

Področja	Aktivnosti	Kdo	Kdaj	Merila
preverjanje in ocenjevanje znanja	predavanja za kolektiv z delavci	ZRSŠ	2010/2011	število pritožb na oceno
mediacija	predavanja za kolektiv z delavci, predstavitev za starše in učence, izobraževanje učencev mediatorjev	Jani Prgič, šolski mediatorji	2010/2011	zmanjšanje števila konfliktov na šoli
IKT – vpeljevanje in uporaba interaktivne table	izobraževanje učiteljev	inštruktorji SVA-ROGA in e-šolstva	2010/2011	uporaba IKT in zadovoljstvo učencev
sodelovanje z CSD, Zavod RS za zaposlovanje	timski sestanki	uslužbenci CSD in Zavoda za zaposlovanje (socialni delavci, psihologi, defektologi ...)	vse leto	izboljšanje socialnega stanja v družinah in ustrezna poklicna odločitve
sodelovanje z lokalno skupnostjo (policija, občina, zdravstvene službe)	skupni projekti, predavanja, zdravstvena preventiva	strokovni delavci, zadolženi za posamezna področja	vse leto	

- učinkovitega sodelovanja s starši in drugimi osebami, odgovornimi za učence;
- vzpostavljanja partnerskega odnosa sodelovanja z drugimi šolami in institucijami v šolskem okolju ter s strokovnjaki na vzgojno-izobraževalnem področju;
- poznavanja, razumevanja in upoštevanja institucionalnih okvirov delovanja šole, med drugim tudi zakonodajno področje,

smo na eni naslednjih delavnic izdelali akcijski načrt za sodelovanje z delovnim in družbenim okoljem v šolskem letu 2010/2011 (preglednica 1).

Ob formalnem zaključku projekta se nam zdi potrebno povedati, da so okoliščine, ki spreminjajo vlogo učitelja (Marentič Požarnik 1993), npr.

- uveljavljanje tržnih mehanizmov;
- naraščajoča tekmovalnost med učenci, šolami, tudi nacionalnimi šolskimi sistemi;
- uveljavljanje informacijsko-komunikacijske tehnologije, ki omogoča splošno dostopnost do znanja;
- nova spoznanja na področju učnih metod in oblik dela, strategij učenja in poučevanja, individualnih razlik v stilih učenja med učenci;
- vse večja raznolikost učencev (integracija učencev s posebnimi potrebami, socialna razslojenost, multikulturalnost) in

- vse težja obvladljivost učencev (nižanje učne motivacije, porast nasilja, za-svojenosti, izostajanje od pouka ...),

tiste, ki silijo učitelje, da so pri svojem zahtevnem delu ves čas v procesu sledenja vsem zahtevam družbe po vseživljenjskem učenju, saj usposablajo mlade gene-racije za tretje tisočletje, torej za zelo oddaljen čas, za katerega ne vedo, kakšne sposobnosti bo terjal od članov tedanje družbe. Naloga učiteljev danes je torej omogočiti svojim učencem, da bodo razvili vse svoje potenciale, se dejavno vklju-čili v družbo ter s svojim znanjem in kompetencami na različnih področjih postali dejavnik razvoja. Cirila Peklaj (2009) tako opozarja, da se od učitelja vedno bolj pričakuje, da bo pri svojem delu sposoben spodbujati celosten razvoj učencev, in sicer tako na spoznavni kot tudi na čustveno-motivacijski in socialni ravni.

In v tej luči je potrebno gledati in dolgoročno tudi videti naše formalne dosežke v projektu (izdelan listovnik vsakega strokovnega delavca, sproti zapisi refleksij poklicno pomembnih dogodkov, izdelava kompetenčnega profila strokovnih de-lavcev naše šole).

Menimo, da je zasnova projekta tek na dolge proge, saj moramo najprej stro-kovni delavci sami zase uzavestiti proces učenja in/ali poučevanja kot profesional-nega ravnanja in tako vplivati na svoj individualni, subjektivni svet. Šele potem bomo sposobni soustvarjati zunanji, fizični svet posameznikov, ki ga sestavljamo skupaj z drugimi, tudi s svojimi učenci, in ki ga predstavljajo znanost, umetnost, vera, tudi gospodarski dosežki, v katerem se bomo znali pogovarjati in kvalitetno sobivati.

In samo v takem svetu bomo ustvarili socialno povezano, dobro globalno družbo, v kateri ne bo v ospredju ekonomska tekma, ampak moralno sprejemljiva skupnost, v kateri bo učitelj tudi »gradil osebno vizijo in preizkušal moralno naravo poučevanja, raziskoval in razumel poučevanje kot vseživljenjski proces, zrelo po-dajal vsebinsko in pedagoško znanje in spretnosti in se sodelovalno učil z drugimi ter nudil medsebojno podporo pri izboljševanju učnih pogojev« (Fullan v Javornik Krečič 2008).

Literatura

- Černe, B. 2004. »Stalno strokovno spopolnjevanje in šolska prenova.« *Sodobna pedagogika* 55 (posebna številka): 194–209.
- Delors, J. 1996. *Učenje: skriti zaklad; poročilo Mednarodne komisije o izobraževanju za enaindvajseto stoletje, pripravljeno za UNESCO*. Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Evropski parlament in Svet Evropske unije. 2006. »Priporočilo Evropskega parlamenta in sveta z dne 18. 12. 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje.« *Uradni list Evropske unije*, L394/10–12, 30. december 2006.
- Javornik Krečič, M. 2008. *Pomen učiteljevega profesionalnega razvoja za pouk*. Ljubljana: iz.
- Peklaj, C. 2008. *Izobraževanje učiteljev za nove kompetence za družbo znanja ter vloga teh kompetenc pri uresničevanju vzgojnoizobraževalnih ciljev v šoli*. Ljubljana: Filozofska fakulteta v sodelovanju in Pedagoška fakulteta.
- Peklaj, C. 2009. *Učiteljske kompetence in doseganje vzgojnoizobraževalnih ciljev v šoli*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

- Požarnik Marentič, B. 1993. »Aksijsko raziskovanje – spodbujanje učiteljevega razmišljanja in profesionalne rasti, ali: Kako v šolstvu zblížati prakso teoretikov in teorije praktikov.« *Sodobna pedagogika* 44 (7–8): 347–359.
- Požarnik Marentič, B. 2007. *Mentorstvo in profesionalna rast učiteljev*. Ljubljana. Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete.